

**UCHWAŁA SKŁADU SIĘDMIU SĘDZIÓW
Z DNIA 13 LISTOPADA 2003 R.
WZP 3/03**

Żołnierz, który po wyznaczeniu do służby lub będąc w służbie, wbrew zakazowi przewidzianemu w art. 43¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1231 ze zm.), spożywa napoje alkoholowe na terenie jednostki wojskowej i w następstwie tego wprawia się w stan nietrzeźwości, popełnia jeden czyn wyczerpujący znamiona wykroczenia, o którym mowa w tym przepisie oraz przestępstwa określonego w art. 357 § 1 k.k. (art. 10 § 1 k.w.).

Przewodniczący: Prezes SN J. Godyń.

*Sędziowie SN: M. Buliński, E. Matwijów, M. Pietruszyński,
B. Rychlicki (sprawozdawca), Z. Stefaniak, A. Tomczyk.*

Prokurator Naczelnej Prokuratury Wojskowej: ppłk J. Żak.

Sąd Najwyższy w sprawie Jarosława M. i innych, po rozpoznaniu na posiedzeniu w dniu 13 listopada 2003 r., przekazanego na podstawie art. 441 § 1 i 2 w zw. z art. 518 k.p.k. przez skład trzech sędziów Sądu Najwyższego, postanowieniem z dnia 8 lipca 2003 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy żołnierz, który po wyznaczeniu do służby lub będąc w służbie, o jakiej mowa w art. 357 § 1 k.k., wbrew zakazowi przewidzianemu w art. 43¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1231 ze zm.), spożywa napoje alkoholowe na terenie jednostki wojskowej i w następstwie tego wprawia się w stan nietrzeźwości, popełnia jeden czyn, który powinien być kwalifikowany wyłącznie jako przestępstwo określone w art. 357 § 1 k.k., czy też dopuszcza się czynu będącego wykroczeniem z art. 43¹ ust. 1 cyt. ustawy, wyczerpującego zarazem znamiona przestępstwa z art. 357 § 1 k.k., tzw. zbiegu idealnego wykroczenia i przestępstwa skutkującego odrębną odpowiedzialność za wykroczenie i przestępstwo?”

u c h w a l i ł udzielić odpowiedzi jak wyżej .

Uzasadnienie:

Przedstawione przez skład trzech sędziów Sądu Najwyższego zagadnienie prawne powstało na tle następującej sytuacji procesowej. Prawomocnym wyrokiem Wojskowego Sądu Garnizonowego w K., z dnia 28 listopada 2002 r., Jarosław M. i inni, zostali skazani za popełnienie przestępstwa określonego w art. 357 § 1 k.k., polegającego na tym, że w dniu 20 sierpnia 2002 r. pełniąc wyznaczone w J.W. w T. służby wprawili się w stan nietrzeźwości. W dniu 13 grudnia 2002 r. prokurator Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w G. złożył do Wojskowego Sądu Garnizonowego w K. wniosek o ukaranie Jarosława M. i innych, za popełnienie

przez nich wykroczenia określonego w art. 43¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1231 ze zm.), polegającego na tym, że w dniu 29 sierpnia 2002 r., na terenie koszar J.W. w T., wbrew dyspozycji art. 14 ust. 1 pkt 6 cyt. ustawy, spożywali alkohol. Wojskowy Sąd Garnizonowy w K. postanowieniem z dnia 26 stycznia 2003 r., na podstawie art. 5 § 1 pkt 8 k.p.w. w zw. z art. 62 § 1 i 2 k.p.w., umorzył postępowanie o wykroczenie ze względu na powagę rzeczy osądzonej. Na to postanowienie zażalenie wniósł prokurator, i podnosząc zarzut obrazy art. 10 § 1 k.w. wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Wojskowy Sąd Okręgowy w W. postanowieniem z dnia 18 marca 2003 r. zaskarżone postanowienie utrzymał w mocy. Kasację od tego postanowienia Wojskowego Sądu Okręgowego w W. oraz utrzymanego nim w mocy postanowienia Wojskowego Sądu Garnizonowego w K., na niekorzyść obwinionego Jarosława M. i innych, wniósł Zastępca Prokuratora Generalnego – Naczelny Prokurator Wojskowy. Skarżący zarzucił: „rażące naruszenie prawa materialnego, a to przepisów art. 43¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz art. 10 § 1 k.w. w zw. z art. 48 k.w., jak również art. 357 § 1 k.k., polegających na niesłusznym uznaniu, że w niniejszej sprawie, w odniesieniu do każdego z obwinionych, występuje konsumpcja znamion wykroczenia z art. 43¹ ust. 1 cyt. ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości (...), przez znamiona przestępstwa z art. 357 § 1 k.k., i w konsekwencji bezzasadnym przyjęciu, iż w tym przypadku zaistniał pomijalny zbieg przepisów, a nie idealny zbieg przepisów, o jakim mowa w art. 10 § 1 k.w., co miało istotny wpływ na treść zaskarżonych orzeczeń, gdyż postępowanie o czyn z art. 43¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r., na podstawie art. 5 § 1 pkt 8 k.p.w. w zw. z art. 62 § 1 i 2 k.p.w. w odniesieniu do każdego z obwinionych – umorzono”. Autor kasacji wniósł o uchylenie zaskarżonych orzeczeń i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania akcentując, że oba sądy, rozstrzygając w niniejszej sprawie miały na uwadze pogląd Sądu Najwyższego – Izba Wojskowa wyrażony w postanowieniu z dnia 10 maja 2001 r., WKN 9/01 (OSNKW 2001, z. 7–8, poz. 56). Rozpoznając kasację Sąd Najwyższy uznał, że wyłoniło się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, w związku z czym, w trybie art. 441 § 1 i 2 k.p.k., wystąpił do Sądu Najwyższego z pytaniem prawnym sformułowanym jak na wstępie. W uzasadnieniu pytania prawnego zaakcentowano, że stanowisko Sądu Najwyższego zajęte w powołanym postanowieniu, na tle poglądów doktryny i piśmiennictwa, wcale nie jest tak jednoznaczne (A. Gubiński: W kwestii rozgraniczenia niektórych kategorii wykroczeń i przestępstw, PiP 1972, z. 2, s. 43; W. Marcinkowski: Spożywanie alkoholu w miejscach niedozwolonych przez sprawcę przestępstwa z art. 357 § 1 k.k., Prokurator 2002, nr 3–4, s. 63). Ponadto zauważono, że podniesiona kwestia, mająca duże znaczenie dla praktyki orzeczniczej sądów wojskowych, w doktrynie została przedstawiona w sposób marginalny (A. Marek: Prawo wykroczeń, Warszawa 1999; M. Bojarski, W. Radecki: Oceny prawne obszarów stycznych wykroczeń i przestępstw, Wrocław 1989). Również orzecznictwo Sądu Najwyższego w tej materii jest niejednolite (postanowienie z dnia 12 stycznia 2001 r., III KKN 504/98, OSP 2001, z. 9, poz. 126).

Z kolei Zastępca Prokuratora Generalnego – Naczelny Prokurator Wojskowy, dzieląc w całości wywody zawarte w uzasadnieniu pytania prawnego, jak i

podnosząc szereg argumentów (o czym będzie mowa później), wniósł o podjęcie uchwały o następującej treści: „żołnierz, który po wyznaczeniu do służby lub będąc w służbie, o jakiej mowa w art. 357 § 1 k.k., wbrew zakazowi przewidzianemu w art. 43¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2002 r., Nr 147, poz. 1231 ze zm.) spożywa napoje alkoholowe na terenie jednostki wojskowej i w następstwie tego wprawia się w stan nietrzeźwości, popełnia jeden czyn stanowiący zarówno przestępstwo z art. 357 § 1 k.k., jak i wykroczenie określone w art. 43¹ ust. 1 ustawy, pozostające w tzw. zbiegu idealnym określonym w art. 10 § 1 k.w. i skutkującym odrębną odpowiedzialnością za wykroczenie i przestępstwo”.

Rozpoznając przedstawione zagadnienie prawne, powiększony skład Sądu Najwyższego zważył, co następuje:

Na wstępie należało podnieść, że przedstawione zagadnienie prawne spełnia wymogi art. 441 § 1 i 2 k.p.k., albowiem wyłoniło się przy rozpoznawaniu nadzwyczajnego środka zaskarżenia i wymaga dokonania zasadniczej wykładni ustawy. Również potrzeba ujednoczenia praktyki orzeczniczej sądów wojskowych przemawia za rozstrzygnięciem tego zagadnienia.

Rozważania należy rozpocząć od przypomnienia poglądu Sądu Najwyższego wyrażonego w postanowieniu z dnia 10 maja 2001 r., WKN 9/01. Brzmi on: „Żołnierz, który po wyznaczeniu do służby lub będąc w służbie, o jakiej mowa w art. 357 § 1 k.k., wbrew zakazowi przewidzianemu w art. 43 ust. 3 (obecnie art. 43¹ ust. 1 – uwaga SN) ustawy z dnia 26 października 1982 r., o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. Nr 35, poz. 230 ze zm.) spożywa napoje alkoholowe na terenie jednostki wojskowej i w następstwie tego wprawia się w stan nietrzeźwości, popełnia jeden czyn, który powinien być kwalifikowany wyłącznie jako przestępstwo określone w art. 357 § 1 k.k.”. Sąd Najwyższy uznał, że rozstrzygnięcie to stanowi konsekwencję zastosowania zasady konsumpcji w razie zbiegu znamion przestępstwa i wykroczenia. Zasada ta wchodzi w grę wtedy, gdy przepis konsumujący jest skonstruowany w ten sposób, że w realizację jego znamion wpasowano w zasadzie te elementy decydujące o ładunku społecznej szkodliwości, które wiążą się z realizacją znamion przepisu konsumowanego. Idąc nawet dalej tym nurtem rozważań Sąd Najwyższy podniósł, że skoro kryminalna zawartość czynu konsumowanego jest już uwzględniona w sankcji określonego przepisu, który ów przepis konsumuje, to brak jest podstaw do tego, aby w kwalifikacji prawnej zbiegu przestępstwa i wykroczenia – ten ostatni odzwierciedlać. W tej sytuacji, naruszenie zakazu spożywania alkoholu na terenie jednostki wojskowej przez żołnierza jest już czynnością „wkalkulowaną” w bardziej niebezpieczną społecznie czynność, jaką jest wprawienie się w stan nietrzeźwości w służbie, lub po wyznaczeniu do służby.

Naczelnny Prokurator Wojskowy ustosunkowując się do tej argumentacji podniósł, że jeżeli określony element zachowania się sprawcy (miejsce popełnienia czynu bądź sposobu działania sprawcy) nie należy do znamion tego przestępstwa, przez co niejako „wylewa się” poza znamiona tego przestępstwa, wówczas element ten nie może być pochłonięty przez znamiona tego przestępstwa, albowiem do znamion tych w ogóle nie należy. Według oceny autora wniosku tym elementem, który nie został objęty dyspozycją przestępstwa określonego w art. 357 § 1 k.k. było „miejsce popełnienia czynu, gdzie spożywanie napojów alkoholowych jest zabronione”. W tej sytuacji, nie miała zastosowania zasada konsumpcji (pochłonięcie znamion wykroczenia przez przestępstwo określone w art. 357 § 1

k.k.), albowiem wprawienie się w stan nietrzeźwości przez żołnierza będącego w służbie lub po wyznaczeniu do służby może nastąpić również w miejscach, w których spożywanie alkoholu jest dozwolone. Pogląd Sądu Najwyższego, że treść art. 357 § 1 k.k. została skonstruowana w ten sposób, iż w jego realizację „wkalkulowany” jest zakaz spożywania alkoholu jest błędny. W doktrynie przyjmuje się, że istotą zasady konsumpcji jest to, iż stopień społecznej szkodliwości czynu, określony w dwóch przepisach ustawy, oceniany przez pryzmat jednego przepisu jest inny niż stopień społecznej szkodliwości tegoż czynu oceniony przez pryzmat drugiego przepisu. Warunkiem działania tej zasady jest taka sytuacja, gdy stopień społecznej szkodliwości czynu pochłanianego jest znacznie mniejszy od owego stopnia czynu pochłaniającego. Ocena stopnia społecznej szkodliwości w zasadzie powinna być dokonywana *in concreto*, a nie *in abstracto*. Decydującym bowiem czynnikiem działania zasady konsumpcji, jest różnica stopnia społecznej szkodliwości przez pryzmat zbiegających się przepisów ustawy karnej [por. A. Spotowski: Pomijalny (pozorny) zbieg przepisów ustawy i przestępstw, Warszawa 1976, s. 128–133].

Literatura przedmiotu w zakresie styku obszarów przestępstwa i wykroczenia jest na tyle obszerna, że cytowanie jej w uzasadnieniu niniejszej uchwały nie jest możliwe. Sąd Najwyższy za celowe uznał natomiast przypomnienie poglądu A. Gubińskiego w: W kwestii rozgraniczenia niektórych kategorii wykroczeń i przestępstw (PiP 1972, z. 2, s. 40–52). Interesujące rozważania autora tego artykułu na tle stosowania art. 10 § 1 k.w. poświęcone są zakresom wykluczania się, zawierania się oraz krzyżowania się pól przestępstwa i wykroczenia. Są one wielce przydatne dla omawianej tu materii. Według A. Gubińskiego w przypadku wykluczania się pól przestępstwa i wykroczenia bądź w ogóle nie mają one punktów stykowych, bądź tylko stykają się ze sobą. Sytuacja zawierania się owych pól aktualizuje się wówczas, gdy pole przestępstwa obejmuje swym zakresem pole wykroczenia. Przypadek zaś ich skrzyżowania się dotyczy takich sytuacji, gdy pole przestępstwa i pole wykroczenia częściowo nakładają się na siebie, ale w pozostałej części nie pokrywają się ze sobą. W konkluzji tych rozważań autor wyraża pogląd, że równoległa odpowiedzialność za czyn wyczerpujący znamiona przestępstwa i znamiona wykroczenia (art. 10 § 1 k.w.) w przypadku krzyżowania się ich pól ma miejsce tylko wtedy, gdy „dyspozycja przestępstwa nie obejmuje swym zakresem całości czynu sprawcy, gdy jego fragment wylewa się poza przestępstwo” (A. Gubiński, *op. cit.*, s. 41–42). Podobnie T. Florek, A. Zoll w: Z pogranicza przestępstw i wykroczeń (NP 1974, z. 3, s. 263–272) określając ową sytuację, jako rzeczywisty zbieg przepisów kodeksu karnego i kodeksu wykroczeń, co do których nie mają jednak zastosowania reguły wyłączania wielości ocen (zob. s. 266). Pogląd A. Gubińskiego został w całości zaakceptowany przez W. Marcinkowskiego w: Kilka zagadnień z obszarów wspólnych przestępstw i wykroczeń (Prokurator 2001, nr 2–3, s. 21–31). Stanowisko A. Gubińskiego stanowi też podstawę rozważań wniosku Naczelnego Prokuratora Wojskowego o podjęcie uchwały. Z kolei, jeżeli chodzi o poglądy doktryny w zakresie określenia kryterium rozgraniczania wykroczeń od przestępstwa, to jedynie A. Marek w sposób wyraźny posługuje się pojęciem „wykluczanie się obszarów prawa karnego i prawa wykroczeń, do których mają zastosowanie reguły wielości ocen” [A. Marek: Prawo wykroczeń (materialne i procesowe), Warszawa 2002, s. 74]. Problematyka styku przestępstwa i wykroczenia oraz tzw. czynów przepołowionych, a także stosowania w tych sytuacjach m.in. zasady specjalności i konsumpcji była dostrzegana w orzecznictwie

Sądu Najwyższego (por. m.in. uchwały: składu siedmiu sędziów z dnia 15 grudnia 1987 r., VI KZP 43/87, OSNKW 1987, z. 3–4, poz. 17; z dnia 29 sierpnia 1989 r., V KZP 17/89, OSNKW 1989, z. 7–12, poz. 51; składu siedmiu sędziów z dnia 19 sierpnia 1993 r., KZP 17/93, OSNKW 1993, z. 9–10, poz. 54; z dnia 18 listopada 1998 r., I KZP 16/98, OSNKW 1998, z. 11–12, poz. 48).

Według oceny Sądu Najwyższego w składzie powiększonym, w niniejszej sprawie, posługując się kryterium obiektywnym w zakresie zaistnienia jedności lub wielości czynu (zwartość miejscowa i czasowa ocenianego zdarzenia), przedstawione w pytaniu prawnym zachowanie żołnierza stanowi jeden czyn, który wyczerpuje zarówno znamiona przestępstwa określonego w art. 357 § 1 k.k., jak i wykroczenia określonego w art. 43¹ ust. 1 powoływanej wielokrotnie ustawy. Jest to zbieg znamion przestępstwa oraz wykroczenia, o którym mowa w art. 10 § 1 k.w. Przestępstwo określone w art. 357 § 1 k.k. jest przestępstwem indywidualnym poprzez oznaczenie tylko tego podmiotu, a nie innego – każdy żołnierz pełniący służbę lub wyznaczony do służby. Przedmiotem ochrony tego przepisu jest prawidłowy przebieg służby. Jest to przestępstwo o charakterze materialnym, znamienne skutkiem w postaci wprawienia się przez sprawcę w stan nietrzeźwości w następstwie spożywania napojów alkoholowych. Z kolei, wykroczenie stypizowane w art. 43¹ ust. 1 powołanej ustawy należy do kategorii czynów zabronionych o charakterze powszechnym. Przepis ten w swojej treści odsyła do art. 14 ust. 1 pkt 6 tejże ustawy, który zabrania sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych w obiektach zajmowanych przez organy wojskowe i spraw wewnętrznych, jak również w rejonie obiektów koszarowych i zakwaterowania przejściowego jednostek wojskowych. Zgodnie z treścią art. 43¹ ust. 1 ustawy spożywanie alkoholu przez osobę (osoby), wbrew zakazom określonym w art. 14 ust. 1 tej ustawy podlega karze grzywny. Ocena całości znamion przestępstwa, określonego w art. 357 § 1 k.k. wskazuje, że nie obejmuje ono znamienia wykroczenia – miejsca, w którym to spożywanie alkoholu jest zabronione. Zatem nie może być ono pochłonięte przez znamiona przestępstwa w następstwie krzyżowania się pól wykroczenia i przestępstwa. Do takiego wniosku należało dojść w drodze wykładni gramatycznej wyżej wymienionych przepisów. Wszak rozpoznanie znamion czynu zabronionego, a więc „konfrontacja zdarzenia rzeczywistego z przepisem ustawy jest stosowaniem prawa w następstwie jego wykładni” (I. Andrejew: Rozpoznanie znamion przestępstwa, Warszawa 1968, s. 90). Skoro znamię wykroczenia z art. 43¹ ust. 1 powołanej ustawy nie zostało pochłonięte przez dyspozycję art. 357 § 1 k.k., to nie miała zastosowania *in concreto* zasada konsumpcji, albowiem „sama konstrukcja” przepisu nie obejmuje miejsca spożywania alkoholu. Jak słusznie podnosi się w piśmiennictwie, wprawienie się w stan nietrzeźwości przez żołnierza będącego w służbie, a zwłaszcza przez żołnierza wyznaczonego dopiero do służby, następuje często poza jednostką wojskową w miejscach, gdzie spożywanie alkoholu jest dozwolone jak i zabronione (por. W. Marcinkowski: Spożywanie alkoholu w miejscu niedozwolonym przez sprawcę przestępstwa z art. 357 § 1 k.k., Prokurator 2002 nr 3–4, s. 60–68, krytycznie do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., WKN 9/01). Ten stan rzeczy prowadził do niejednolitej praktyki orzeczniczej sądów wojskowych (tamże). Reasumując, w pełni uzasadnione jest stwierdzenie, że zachowanie żołnierza przedstawione w zagadnieniu prawnym stanowi jeden czyn wyczerpujący znamiona wykroczenia stypizowanego w art. 43¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu

alkoholizmowi (Dz.U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1231 ze zm.) oraz przestępstwa określonego w art. 357 § 1 k.k. (art. 10 § 1 k.w.). Identycznie należy zakwalifikować zachowanie żołnierza, który wprawił się w stan nietrzeźwości w innym niż jednostka wojskowa miejscu, gdzie także zabronione jest spożywanie alkoholu. Z kolei, jeśli żołnierz ten wprawił się w stan nietrzeźwości w miejscu, gdzie spożywanie alkoholu nie jest zabronione, to czyn jego wyczerpuje znamiona przestępstwa określonego w art. 357 § 1 k.k.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy w powiększonym składzie uchвалиł jak na wstępie.